

THE DYNAMIC NATURE OF FAMILY VALUES: A PHILOSOPHICAL ANALYSIS

Malika Mamadiyarova

*Independent researcher of Navoi State University
Navoi, Uzbekistan*

ABOUT ARTICLE

Key words: value, society, globalization, morality, marriage, gender equality, social competence, transparency, solidarity.

Received: 10.07.25

Accepted: 11.07.25

Published: 12.07.25

Abstract: This article analyzes the role, structural components, and significance of family values in modern society through a systematic approach. It emphasizes that family values are dynamic and constantly evolving, undergoing transformation under the influence of globalization, technological development, individualism, and gender equality. The study classifies core family values such as mutual respect, trust, solidarity, emotional closeness, health, material well-being, spiritual beliefs, and cooperation into distinct groups and reveals their functions in social life. The article also explores, on the basis of theoretical approaches, the interrelation between family values and social institutions, substantiating the crucial role of the state, education, mass media, and religious institutions in promoting and developing these values.

OILAVIY QADRIYATLARNING DINAMIK XARAKTERI: FALSAFAIY TAHLIL

Malika Mamadiyarova

*Navoiy davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi
Navoiy, O'zbekiston*

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: qadriyat, jamiyat, globalizatsiya, axloq, nikoh, gender tenglik, ijtimoiy kompetensiya, shaffoflik, birdamlik.

Annotatsiya: Mazkur maqolada oilaviy qadriyatlarning zamonaviy jamiyatdagi o'rnini, ularning tarkibiy jihatlari va ahamiyati tizimli yondashuv asosida tahlil qilinib, unda oilaviy qadriyatlar doimiy harakatda bo'lishi, globalizatsiya, texnologik taraqqiyot, individualizm va gender tengligi kabi ijtimoiy o'zgarishlar ta'sirida transformatsiyaga uchrashi ko'rsatilgan. Shuningdek, o'zaro

hurmat, ishonch, birdamlik, emotsional yaqinlik, salomatlik, moddiy farovonlik, ma'naviy e'tiqod va hamkorlik kabi asosiy qadriyatlar guruhlariga ajratilib, ularning ijtimoiy hayotdagi funksiyasi ko'rsatib berilgan. Maqolada nazariy yondashuvlar asosida oilaviy qadriyatlarning ijtimoiy institutlar bilan o'zaro aloqasi va ularni rivojlantirishda davlat, ta'lim, OAV va diniy institutlarning roli asoslab berilgan.

ДИНАМИЧНЫЙ ХАРАКТЕР СЕМЕЙНЫХ ЦЕННОСТЕЙ: ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ

Малика Мамадиярова

*Независимый исследователь Навоийского государственного университета
Навои, Узбекистан*

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: ценности, общество, глобализация, нравственность, брак, гендерное равенство, социальная компетентность, прозрачность, солидарность.

Аннотация: В статье на основе системного подхода проанализированы роль, структурные особенности и значение семейных ценностей в современном обществе. Отмечается, что семейные ценности находятся в постоянной динамике и претерпевают трансформации под влиянием таких социальных изменений, как глобализация, технологический прогресс, индивидуализм и гендерное равенство. Выделены основные группы ценностей: взаимное уважение, доверие, солидарность, эмоциональная близость, здоровье, материальное благополучие, духовная вера и сотрудничество и раскрыты их функции в социальной жизни. На основе теоретических подходов обоснована взаимосвязь семейных ценностей с социальными институтами, а также показана роль государства, системы образования, средств массовой информации и религиозных организаций в их развитии.

Kirish

Oilaviy qadriyatlar dinamik xarakterga ega bo'lib, zamon o'tishi bilan, jamiyatdagi ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar ta'sirida muayyan transformatsiyalarga uchrashi mumkin. Globalizatsiya, axborot texnologiyalarining rivojlanishi, urbanizatsiya kabi omillar oilaviy qadriyatlarga ham o'z ta'sirini ko'rsatmoqda. Ba'zi an'anaviy qadriyatlar o'z ahamiyatini saqlab qolayotgan bo'lsa, yangi zamonaviy qadriyatlar ham shakllanmoqda. Bugungi kunda dunyoning

ko'pgina mamlakatlarida oilaviy qadriyatlarga bo'lgan munosabat o'zgarib bormoqda. Individualizmning kuchayishi, nikoh va oilaga bo'lgan qarashlarning liberalizatsiyalashuvi, gender tengligi masalalarining dolzarblashuvi kabi tendensiyalar oilaviy qadriyatlarning mazmuniga ta'sir qilmoqda.

Davlat va jamiyat institutlari oilaviy qadriyatlarni targ'ib qilish, yosh avlodga ularni singdirish, oilalarga har tomonlama yordam ko'rsatish orqali bu jarayonga o'z hissasini qo'shishi mumkin. Ommaviy axborot vositalari, ta'lim muassasalari, nodavlat tashkilotlar va din ulamolari ham oilaviy qadriyatlarning ahamiyatini tushuntirish va ularni keng targ'ib qilishda muhim rol o'ynashi mumkin [1].

Har bir oila o'zining individual qadriyatlar tizimiga ega bo'lishi mumkin, biroq umuminsoniy va milliy qadriyatlar oilaning mustahkamligi va jamiyatning barqarorligi uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi. Oilaviy qadriyatlarga sadoqat, o'zaro hurmat va mehr-muhabbat oila a'zolarini baxtli va farovon hayot kechirishiga, jamiyatga esa barkamol avlodni yetishtirib berishiga imkon yaratadi. Shunday ekan, oilaviy qadriyatlarni asrab-avaylash, ularni kelajak avlodlarga yetkazish har birimizning muhim vazifamizdir.

Metodologiya

Yuqoridagi nazariy konstruksiyalarning universal xarakteri oilani ochiq, kombinatsiyalashgan psixologik tizim sifatida talqin qilishga asos beradi. Ushbu tizimning qutblari o'zaro ta'sir natijasida birlashgan mavjudot qatlamini tashkil etuvchi ikkita suveren, avtonom individlardir. Ushbu o'zaro ta'sirning fundamental sababi hayot olamlarining qadriyat-semantik koordinatalarining muvofiqligi va izchilligidir. I.F.Dementyeva ta'kidlaganidek, "insonlarning nikohda birlashuvi ularning individual qadriyatlar tizimini tabiiy ravishda restrukturizatsiya qilish va oilaviy qadriyatlar alohida muhim ahamiyat kasb etadigan umumiy qadriyatlar tizimini shakllantirish bilan bog'liq" [2]. Nazariy tahlil shuni ko'rsatadiki, oilaviy munosabatlar jarayonida er-xotin qadriyatlarining izchilligi oilaviy tizimning tizimni tashkil etuvchi omili sifatida namoyon bo'lib, oilaviy qadriyatlarning yagona tizimini shakllantirishga olib keladi.

Muhokama va natijalar

Odamlarning zamonaviy, dinamik ijtimoiy tizimlar sharoitlariga adaptatsiyalashuvi kontekstida oilaviy qadriyatlarni anglash, turli ijtimoiy institutlarda vujudga keladigan qarama-qarshiliklar va nizolarni bartaraf etish ehtiyoji bilan belgilanadi. Shu boisdan oilaviy qadriyatlarni tizimli tahlil qilish, ularni guruhlariga ajratish va ularning hayotdagi ahamiyatini tushunish muhimdir.

Avvalo, oila o'zi qadriyat sifatida qaraladi. Bu – nikoh institutining muqaddasligi va undagi sadoqat prinsiplariga sodiqlikni anglatadi. Nikoh – shunchaki yuridik munosabat emas, balki ikki inson o'rtasidagi ishonch, mas'uliyat va barqarorlikning timsolidir. Keyingi muhim qadriyat bu farzandlar, ularning tarbiyasi va ta'limi bilan bog'liq. Bola – har bir oila uchun eng katta boylik, uning intellektual va axloqiy kamoloti esa ota-onaning asosiy mas'uliyatidir. Farzandlar tarbiyasi orqali jamiyatning ertangi poydevori quriladi [3].

Oiladagi axloqiy va psixologik muhit ham alohida ahamiyatga ega. Kommunikatsiya, o'zaro hurmat va emotsional yaqinlik – oilaviy mustahkamlik garovidir. Har bir a'zo o'zini qadrlangan, tinglangan va tushunilgan his qiladigan muhitda sog'lom ijtimoiy munosabatlar shakllanadi.

Moddiy farovonlik esa oilaning tashqi barqarorligini ta'minlovchi asoslardan biridir. Real mulk, barqaror daromad manbasi, oziq-ovqat resurslari va moliyaviy imkoniyatlar oilaning umumiy farovonligi va kelajagini kafolatlaydi. Shuningdek, ijodiy va kognitiv faoliyat – ta'lim olish, kasbiy ko'nikmalarni egallash, bilimga chanqoqlik – shaxsiy taraqqiyot va oila salohiyatining o'sishini ta'minlaydi. Bunday qadriyatlar bolalarning ham mustaqil fikrlovchi inson bo'lib ulg'ayishida muhim rol o'ynaydi.

Odamning jismoniy va ruhiy holati bilan bog'liq o'z-o'zini saqlash faoliyati – salomatlikni asrash, gigiyena, profilaktika va uyqu rejimi kabi jihatlar oilaviy barqarorlikning ichki asosini tashkil etadi. Dam olish faoliyati, ya'ni sport, hordiq, madaniy tadbirlar – bu oilaviy hayotga rang-baranglik olib kiradi va a'zolar orasidagi rishtalarni yanada mustahkamlaydi. Shuningdek, yaqinlarga g'amxo'rlik qilish ham oilaviy qadriyatning muhim jihatidir. Keksalarga qarash, uy ishlarida yordam berish – o'zaro mehr va mas'uliyatning ifodasidir [4].

Xavfsizlik va xavfsizlik hissi – har bir oila a'zosining o'zini himoyalangan his qilishi zarur bo'lgan qadriyatlardandir. Bu nafaqat jismoniy, balki ruhiy osoyishtalikni ham anglatadi. Nihoyat, ma'naviy va diniy qadriyatlar – axloqiy me'yorlar, diniy e'tiqodlar va amal qilish – oilaviy hayotga mazmun bag'ishlaydi, uni ma'naviy jihatdan boyitadi.

Oilaviy qadriyatlar – bu individlar tomonidan ichkilashtirilgan va nuklear yoki kengaytirilgan oila a'zolari tomonidan baham ko'rilgan, oila ichidagi o'zaro ta'sirlarni, xulq-atvor namunalarini va ijtimoiylashuv jarayonlarini tartibga soluvchi ko'p qirrali tushunchadir. Ushbu fenomen inson mavjudligining fundamental ehtiyojlari bilan belgilangan universal xususiyatlarga ham, sotsiomadaniy paradigma, tarixiy kontekst va etnokonfessional xususiyatlar bilan shartlangan spetsifik atributlarga ham ega [5].

Sotsiologik va kulturologik diskurs doirasida oilaviy qadriyatlar avlodlar o'rtasidagi uzviylikni ta'minlovchi, madaniy kapitalni translyatsiya qiluvchi va individning asosiy ijtimoiy

kompetensiyalarini shakllantiruvchi ijtimoiy tuzilmaning muhim elementi sifatida qaraladi. Ularni tahlil qilish struktur funksionalizm, simbolik interaksionizm va ijtimoiy almashinuv nazariyalarining nazariy qoidalarini integratsiya qiluvchi fanlararo yondashuvni qo'llashni talab etadi. Oilaviy qadriyatlarni turli mezonlar asosida tasniflash mumkin bo'lib, ulardan eng asosiylaridan biri bu shaxslararo munosabatlar xususiyati bo'yicha ajratishdir. Bu yondashuv oiladagi ichki muhit va insonlar o'rtasidagi munosabatlarning sifati qanday bo'lishi kerakligini aniqlashtiradi.

Avvalo, o'zaro hurmat va empatiya qadriyatlari alohida o'rinni egallaydi. Bunday qadriyatlar oiladagi har bir a'zoning fikriga hurmat bilan qarash, ularning shaxsiy chegaralari va hissiyotlarini hisobga olishni o'z ichiga oladi. Bu qadriyatlar oilada tinchlik, murosaga moyillik va kelib chiqadigan ziddiyatlarni insofli hal qilishga xizmat qiladi [6].

Ikkinchi muhim guruh – ishonch va shaffoflik qadriyatlari. Oila a'zolari o'rtasida ochiqlik, halollik va o'zaro ishonch muhitini shakllantirish bu qadriyatlarning markaziy g'oyasidir. Yuqori ishonch darajasi oilaviy keskinlikning kamayishiga olib keladi va oila ichida psixologik xavfsizlik muhitini yaratadi.

Keyingi jihat – qo'llab-quvvatlash va birdamlik qadriyatlari bo'lib, ular oila a'zolarining bir-biriga emotsional va amaliy yordam ko'rsatishga tayyorligini bildiradi. Hayotda duch kelinadigan turli muammolar oldida oila ichidagi qo'llab-quvvatlash hissi insonda kuchli ijtimoiy tayanch hissini shakllantiradi [7].

Shuningdek, affiliatsiya va emotsional yaqinlik qadriyatlari ham muhimdir. Bu qadriyatlar muhabbat, sadoqat, mehr-muhabbat va oila a'zolari o'rtasidagi chuqur emotsional aloqalar orqali namoyon bo'ladi. Bunday yaqinlik darajasi oila a'zolarining farovonligini oshiradi va oila hayotidan yuqori darajada qoniqish hosil qilishga olib keladi [8].

Nihoyat, kooperatsiya va o'zaro yordam qadriyatlari ham oilaviy qadriyatlar tizimining ajralmas qismidir. Bu qadriyatlar umumiy ro'zg'or ishlarini birga bajarish, majburiyatlarni teng taqsimlash va bir-birini doimo qo'llab-quvvatlashni nazarda tutadi. Kooperativ xulq-atvor oilaning umumiy barqarorligini va ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligini oshiradi.

Xulosa

Oilaviy qadriyatlar inson hayotining ijtimoiy, psixologik va madaniy qatlamlarini birlashtiruvchi murakkab va ko'p qirrali fenomen hisoblanadi. Ular nafaqat oila ichidagi munosabatlarni tartibga soladi, balki jamiyatdagi barqarorlik va taraqqiyotning ham asosiy tayanchidir. Globalizatsiya, urbanizatsiya, texnologik taraqqiyot va individualizm kabi zamonaviy omillar oilaviy qadriyatlarning shakllanishiga bevosita ta'sir qilmoqda. Shunday

bo'lsa-da, an'anaviy qadriyatlarning saqlanishi va ularning yangi sharoitlarga moslashuvi dolzarb masalaga aylangan.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, oilani qadriyat sifatida anglash, farzand tarbiyasi, o'zaro hurmat, ishonch, birdamlik, emotsional yaqinlik, moddiy farovonlik, salomatlik, g'amxo'rlik, xavfsizlik va ma'naviyat kabi qadriyatlar oilaviy hayotning mustahkam asoslarini tashkil etadi. Bular oilani nafaqat biologik, balki ma'naviy birlik sifatida shakllantiradi. Oilaviy qadriyatlarning izchil tizimini yaratish va uni yosh avlodga yetkazish – davlat, jamiyat, ta'lim muassasalari va har bir fuqaroning umumiy vazifasidir. Ularni asrab-avaylash orqali sog'lom jamiyat va barqaror kelajak sari mustahkam qadam tashlash mumkin bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Раджапова Н. Б. Гендерная паритетность прав человека в социальной сфере узбекистана //Иновационное развитие: потенциал науки и современного образования. – 2020. – С. 207-209.
2. Добренёв В.И., Кравченко А.И. Социология. В 3-х томах. М.: ИНФРА-М, 2000.
3. Халматова М. Оилавий муносабатлар маданияти ва соғлом авлод тарбияси. Тошкент: Ўзбекистон, 2000.
4. Халматова М., Сафаева С. Аёллар масаласи: умумижтимоий ва миллий жиҳатлар. – Тошкент: Ўзбекистон, 2003. Б.162.
5. Хусеинова А.А. Фуқаролик жамияти ва аёллар. – Бухоро, 2009. Б.88.
6. Убайдуллаева Р.А. Семья в Узбекистане. –Тошкент: Ижтимоий фикр, 2012. - Б.164.
7. Анцупов А.Я., Мипилов А.И. Конфликтология. Учебник. - М., 2000.
8. Асмолов А.Г. Деятельность и установка. - М., 1979.
9. Афанасьева И.Г. Социалистические ценности и ценностные ориентации личности. М., 1986.
10. Барсукова С.Ю. Сущность и функции домашней экономики, способы измерения домашнего труда. // Социс. 2003. №12.
11. Sobirovich, T. B. (2021). Issues of gender equality in uzbekistan: Strategy of reforms. Asian Journal of Multidimensional Research, 10(9), 203-207.
12. Sobirovich, T. B., & Norman, Z. D. M. (2023). Harmony of National and Universal Values in Uzbekistan. Harmony, 7(1), 08-16.